

Sara Matin

KORESPONDENCIJA KAO NAUČNA RAZMENA VERSOLOŠKIH ZNANJA

(Sanja Paripović Krčmar: *Metrika u prepisci Svetozara Petrovića*, Naučno udruženje za razvoj srpskih studija, Novi Sad, 2024)

Književni teoretičar i književni historičar Svetozar Petrović ostavio je za sobom bogatu epistolarnu zaostavštinu, koja se čuva u Arhivu Vojvodine u Novom Sadu. Tokom poslednjih desetak godina, zahvaljujući njegovoj udovici Radmili Gikić Petrović, kao i njenoj saradnji sa Natalijom Ludoški, priređene su četiri knjige prepiski kroz koje se Svetozar Petrović profilise kao vrsni korespondent i kao takav približava srpskoj kulturnoj i naučnoj javnosti – *Prepiska Svetozara Petrovića* (2014), *Prepiska Svetozara Petrovića sa strancima* (2015), *Prepiska Svetozara Petrovića sa zagrebačkim kolegama* (2017) i *Prepiska Svetozara Petrovića sa zagrebačkim kolegama II* (2019). Najnoviji izbor iz Petrovićeve prepiske priredila je naučnim senzibilitetom i sferom interesovanja njemu bliska univerzitetska profesorka i teoretičarka književnosti Sanja Paripović Krčmar. Baveći se neobjavljenim delom zaostavštine Svetozara Petrovića, ona je istraživačku pažnju posvetila opsežnoj korespondenciji sa Džejsmom Bejljem, slavistom i univerzitetskim profesorom iz Viskonsina, što je rezultiralo knjigom *Metrika u prepisci Svetozara Petrovića*.

Glavna tematska preokupacija korespondenata tiče se metričkih pitanja i problema, zahvaljujući čemu prepiska postaje dragocen izvor znanja, uvid u predašnja i tadašnja kretanja u nauci o stihu, u versološka, ali i folkloristička istraživanja. Prepisku karakteriše ton koji nije strogo formalan i akademski, te ona nakon prve godine razmene pisma (kasnije imejlova) postaje živ dijalog, prevashodno intelektualan, ali usmeren i na privatni život naučnika, na deljenje različitih ličnih iskustava i iskustava društvenopolitičke stvarnosti tog doba. Kako je korespondencija vođena na engleskom jeziku, priređivački posao zahtevao je i odgovoran zadatak prevođenja, pa otud i sluh za valjan prenos tona prepiske i stručno i naučno utemeljen pogled koji je, pre jezičkog uobličavanja, morao ispravno nazreti misaoni obzor korespondenata u njihovom predočavanju versoloških uvida. Priređivanje se na taj način ne pokazuje samo kao tehnički čin, već kao čin mišljenja i kompetentnog uokviravanja građe, koju priređivačica u predgovoru, kao i u tekstovima koji prethode korespondencijama, kontekstualizuje i tematski fokusira, dok takođe čitaocima približava naučne tokove i teorijske probleme kojih se naučnici dotiču u prepisci i sintetise odnos između prošlih uvida Svetozara Petrovića i onih koje je formirao kroz korespondentnu misao sa Bejljem, što svedoči o produktivnom razvoju dijaloga između starijih i novijih zaključaka našeg izvrsnog naučnika. *Metrika u prepisci Svetozara Petrovića* otvara se predgovorom – tekstom „Nauka u korespondentnoj misli – Prepiska Svetozara Petrovića i Džejsma Bejlja”, a njen centralni deo strukturiran je hronološki; korespondencije su podeljene po godinama njihovog odvijanja – od 1994. do 2005. godine.

Komunikaciju 1994. godine otpočinje Bejli, pozivajući Svetozara Petrovića u Moskvu na konferenciju „Slavjanski stih”. Petrović neće moći da otputuje iz Seula i susretne se sa Bejlijem, ali to će biti početak plodonosne razmene mišljenja, znanja, naučnih radova i knjiga. Bejli će najpre Petroviću poslati svoju knjigu o ruskom narodnom stihu, u kojoj ga i citira, a Petrović će mu u znak zahvalnosti uzvratiti knjigom *Oblik i smisao*. Naredne, 1995. godine, naučnici nastavljaju razmenu naučnih radova i teže dostupnih knjiga produbljujući korespondenciju diskusijom o trenutnoj modi u kritici i stanju na univerzitetskim katedrama. Polako stvaraju prostor saradničke i naučne pouzdanosti za angažovaniji i interaktivniji dijalog o važnim versološkim temama, kao i za međusobno revidiranje dosadašnjih gledišta.

Prva ozbiljnija metrička tema biće tema anžambmana, to jest prekoračenja, pokrenuta u prepisci iz 1997. godine. Sanja Paripović Krčmar ovu prepisku uvodi propedeutičkim tekstom u kom sažima tumačenja pojma opkoračenja na nivou celokupnih radova o stihu Svetozara Petrovića. Time ujedno ukazuje i na perspektivu korespondencije kao dopune, kao izvora novih značenja i neiskazanih aspekata teme u odnosu na Petrovićevu javnu i dostupnu naučnu misao. Kako Bejli u jednom pismu zapaža, tumačenja opkoračenja su raznolika, ali Petrovićeви uvidi su osobito značajni jer je ispravno fokusirao problem, odnosno „smestio [ga] u evropski kontekst i povezao to pitanje sa tradicionalnijim i modernijim načinom recitovanja poezije”. Tema prepiske je otuda usmerena na ispitivanje odnosa između teorijskih pretpostavki i govorne stvarnosti; naučnici razmatraju kako srpskohrvatski, ruski i engleski stih tretiraju opkoračenje, odnosno kako se mentalno opažanje razbijene sintaksičke celine ispoljava u izgovoru. Otuda interpretiraju stihove pojedinih pesnika, pozivaju se na preslušane snimke pesničkih čitanja ili pređašnja istraživanja (saslušavanje recitala, drama, itd.).

Potom, 1998. godine, korespondenciju će obeležiti tema osmeračkog stiha, koju će Bejli uvesti ispitujući ritmičke varijante ruskog narodnog osmeračkog stiha. Petrović će mu zatim navesti svoja zapažanja o stanju ovog stiha u srpskohrvatskom, dok će Bejli pred kraj poslednjeg pisma iz te godine postaviti značajno pitanje koje će usmeriti dalji tematski tok korespondencije: „Možda je pravo pitanje jednostavno ovo – šta je tačno komparativna slavistička narodna metrika? Šta su njene glavne pretpostavke i da li su validne?” Prepisku iz 2001. godine će otuda markirati tema komparativne slovenske metrike. Petrović i Bejli kritički ispituju veoma uticajno istraživanje Romana Jakobsona na tom polju, koje se pre svega odnosi na njegov zaključak o indoevropskom poreklu epskog deseterca. Međutim, naučnici polemišu o ideji same komparativne slovenske metrike, da li je uopšte ispravno baviti se genezom u tom smislu. Oni revidiraju Jakobsonovo stanoviše tako što ispituju metodološke pretpostavke kojima se služio pri donošenju zaključaka, kao i što dovode u pitanje uzorak za analizu, tačnije odnos između teorijske zamisli komparativne slovenske metrike i stvarne tradicije stiha. Zaključci u svakom slučaju idu u pravcu toga da istorija versifikacije jednog jezika ne mora da bude paralelna istoriji jezika. U drugom delu prepiske, Petrović će takvo svoje gledište, prema kome stih ipak nije nužno određen jezikom u kom je nastao, proširiti i sećanjem i pozivanjem na stavove preminulog kolege i prijatelja Ivana Slamniga, koji je takođe izražavao skeptičnost povodom Jakobsonove teorije.

Forma prepiske pobuđuje značajne i kritički smele uvide i 2004. godine, koju obeležava pismo Svetozara Petrovića o problemu metrike u *Erlangenskom rukopisu*. Petrović ističe da u srpskohrvatskoj epskoj tradiciji nema nijedne zapisane pesme koja ne zahteva pažljiv kritički pristup i tako Bejliju odgovara na pitanje o tome koliko se može uzdati u *Erlangenski rukopis*. Bejljevo interesovanje za ovaj rukopis dolazi i otuda što je Karel Horalek tvrdio da je on dokaz da starije pesme nisu bile izosilabične, što Petrović, već nenaklonjen Horalekovim istraživanjima versifikacije, negira. Petrović *Erlangenski rukopis* opisuje kao kolekciju loše zapisanih pesama, koja ipak predstavlja vredan izvor saznanja o metrici i desetercu. Pisanje o ovom rukopisu, Horaleku i Gezemanu, vraća ga na njegovo davnašnje istraživanje, koje sada deli sa Bejlijem, a koje se ticalo izolovanih 15% stihova koji nisu 4 + 6 u desetosložnim pesmama *Erlangenskog rukopisa* i u okviru kog je njegov zaključak da se ti mešoviti stihovi suštinski ne udaljavaju od izosilabizma. Prepiska se tako iznova pokazuje kao razlog za povratak na pređašnja istraživanja, koja se produbljuju na takav način da se stvara novo znanje izvan utvrđenih naučnih okvira.

Preispitivanje uticajnih hipoteza, kao i uzdanje u reč autoriteta sa opreznošću, u velikoj meri obeležili su atmosferu celokupne prepiske, a pogotovo razmenu iz 2005. godine u kojoj Petrović demaskira osnove na kojima se temelji tekst Zlatana Čolakovića o problemu sakupljanja, uređivanja i izdavanja južnoslovenskih muslimanskih epskih pesama. Međutim, kao i kada je u pitanju Jakobsonova teorija, treba istaći da takva Petrovićeva zapažanja nikada nisu uprazno podrivalačka, već su uvek zasnovana na stručnosti, te on i u ovom slučaju Čolakovićevog članka, kako priređivačica ističe, „pomno i osnovano nešto zamera a nešto uvažava”. Bejli će tako još u prvim godinama razmene pisama uvideti tu osobinu svog korespondenta. Opisujući sopstveno viđenje stanja nauke u Americi, iskoristiće izraz „bolest ludog kritičara”, dok će nasuprot tome Petrovićeve uvide okarakterisati kao „vrsne, osvežavajuće, okrepljujuće”.

Svetozar Petrović se u ovoj prepisci tako pokazuje kao figura uzornog naučnika – stručnog, radoznalog i otvorenog za dijalog i intelektualnu saradnju. Korespondencija između njega i Džejmsa Bejlja izuzetan je primer dinamične i plodonosne razmene naučnog mišljenja i razmišljanja, a svedoči i o važnosti deljenja uvida sa pouzdanim Drugim i reviziji nasleđenih autoriteta. Sanja Paripović Krčmar vešto je kontekstualizovala versološke probleme iz prepiske, sistematizovala i analitički uokvirila građu putem uvodnih tekstova, ali i istakla sve značajne aspekte ovakve forme proširivanja znanja. Otuda bi ova prepiska mogla da bude zanimljivo štivo ne samo metričarima već svima onima koji u dijaloškom mišljenju vide vrednost.